

Gyári védjegyek, jelvények, márkajelzések kislestről a HS-HSCS-VCST-DUTRA termékek időszakából (1900-1973)

Európában a XI. század derekán a kézműves tevékenység gyorsütemű fejlődése során kialakult a „céhes ipar”. A céh szervezetekbe tömörült mesteremberek saját termékeik megjelölésére, szervezett tevékenységük hirdetésére, valamint a kontárók kizárására áruféleségeiken tartósan feltüntetett jelzéseket kezdtek el használni.

Ezek a jelzések a XVIII. század végére a „Nagy Francia Forradalmat” követően hivatalosan is levédhető áruvédjegyekké alakultak és jogos használatukat már törvényben rögzített előírásokkal is támogatták.

Magyarországon az 1867. évi kiegyezést követően a közös osztrák-magyar gépipar ugrásszerű fejlődése hozta meg a rendet az ipari termékeken alkalmazható védjegyek, jelvények és márkajelzések vonatkozásában. Ebben az időszakban tűnt fel a monarchia, majd később Magyarország egyik legjelentősebb mezőgazdasági gépgyártásának megalapítója, Hofherr Mátvás (1829-1909), akinek nevéhez méltán kapcsolhatjuk az iparszerű gépgyártás áruvédjegyeinek minden termékre kiterjedő, teljes körű bevezetését és termékeinek, jelzéseinek, szabadalmi törvények alkalmazásával történő megvédését.

Hofherr Mátvás pályafutása az európai géplakatos mesterkörutazást követően Bécsben vette kezdetét. Először a magyar származású Hubazi György mezőgazdasági gépgyárában lett művezető (1853), majd 1862-ben, a helyi angol Clayton-Shuttleworth gyárban üzemvezető. Önálló céget 1869-ben alapított Bécsben „M. HOFHERR” néven. Ettől az időszaktól kezdve Hofherr Mátvás kiemelt hangsúlyt fordított gyártmányainak azonosítható és egyben a legjobb minőséget is igazoló megjelölésére, amely nagyhírű termékeinek mindvégig világraszóló elismerést szavatolt.

2. ábra Átmeneti HS védjegy, 1895-1900

Kezdetben a Hofherr gépek fődarabjaiba beöntött és kovácsolt valamint a szembeötölő felületeken felfestett „M. HOFHERR” (Mathias Hofherr) márkajelzések jelentek meg, amelyek 1869-1881-ig fémjelezték gépeit. 1881-ben történt az első nagy változás a Hofherr cégben. Az elmúlt 12 évben csendestársként (pénzügyi befektető) kapcsolódó Schrantz János (Johann Schrantz) betársult és a cég neve „Hofherr és Schrantz gazdasági gépgyár és vasöntöde” lett. Ettől az időszaktól jellemző a Hofherr céget szakemberek által megtervezett védjegyek, jelvények, márkajelzések (LOGO) alkalmazásai. Hofherr Mátvás 1888-ban megnyitotta magyarországi fiókraktárát, majd 1889-ben üzemét is.

1889-től a két tulajdonos egybefonódó, kovácsoltvas jellegű monogramjának keretbe foglalt, háromszínű márkajelzése került fel a gépekre, berendezésekre, eszközökre. Ezeknek a HS cégjelzéseknek többféle változata is létezett, díszített háttérű, többszínű, „iniciálé kivitelű” megjelenési formában. Ez volt az első magyarországi HS márkajelzés is (1. ábra). A cég prospektusain és levélpapírjain a szóbanforgó márkajelzések mellett még az osztrák-magyar címer is megjelenik.

Hofherr Mátvás cége viszonylag hamar kinötte a fiókraktár, illetve annak közvetlen szomszédságában elhelyezkedő HS Gazdasági Gépgyár és Vasöntöde üzemét és új gyárat alapított Kislestben 1900-ban.

A Hofherr gépipar kiteljesedését ettől az időszaktól kell számolni. Megalakult Közép-Európa legnagyobb mezőgazdasági gépgyára, a Hofherr-Schrantz Gazdasági

3. ábra A kislesti HS gyár márkajele, 1901

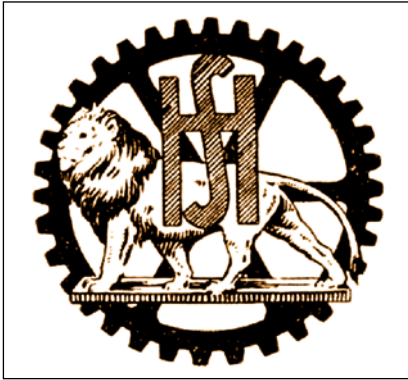

1. ábra Hofherr és Schrantz HS cégének első magyarországi márkajelzése, 1889

Gépgyár és Vasöntöde. Egyszerű, feliratos, átmenetileg használt védjegye a 2. ábrán látható. A kislesti gyár védjegyei, jelvényei és márkajelzései új kivitelezésben együttes alkalmazásban beöntött, festett, valamint rátét (matrica) formájában jelennek meg. A prospektusoknál, levélpapíroknál lassan eltűnik a monarchia címere és már csak az említett új védjegyek maradnak meg hosszú távon is. 1901-től már a gépipari termelést jellemző, fogaskerék keretbe foglalt, hatlapfejű csavar és a bevésett, egybefonódó HS monogram jelöli a termékeket (3. ábra). Ez a jelzés sokáig együtt megtalálható a bécsi Clayton-Schuttleworth gyár címerpajzs keretbe foglalt hímoroszlán jelképpel „FABRIKS MARKE” felirattal (gyári bélyeg), ami ekkor szintén gyári védjegyet jelentett (ez a 6. ábra jobboldali emblémáján látható, de ekkor már a védettségre utaló „TRADE MARK” felirattal). A két védjegy együttes megjelenését a még hosszú időn keresztül fennálló szakmai és kereskedelmi kötődések valamint a Hofherr gyár távlati kereskedelmi és iparfejlesztési stratégiája indokolta.

4. ábra HS védjegy, 1909-1912

5. ábra Hofherr-Schrantz márkajelzés, 1911-1925

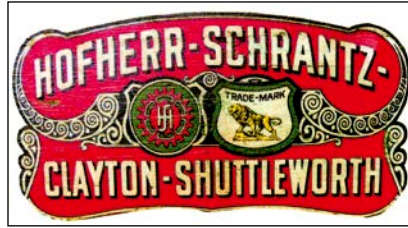
1908-ban bekövetkezett a második nagy változás a Hofherr és Schrantz gyár életében. A cég átalakult Hofherr és Schrantz Magyar Gépgyár Művek Részvénytársasággá, és ezzel megnyílt az út a monarchia határain túli kilépés, az egyedülálló gyártmány-fejlesztés, a világhírnév és a halhatatlanság felé.

A gyári jelzések markánsabbá váltak. Jellemzően díszes kivitelezésük, mint a dús virágmotívumokkal és ógörög mintákkal díszített, ovális háttérben domináló HOFHERR-SCHRANTZ felirat és fogaskerekes HS monogram már igen figyelemfelhívó volt (4. ábra). Az 1909-től Kispestről kikerült gőzlokomobilokat, gőzmagánjárókat, ekemozdonyokat a gyártás folyamán 1912-ig szintén ezzel a védjeggyel fémjelezték. A későbbiekben a HS emblémát a védjegy felváltotta a dominanciát jobban kifejező oroszlános HS jelvény, 5. ábra. A márkajelzések alján gyakran megjelenik a „Patent” felirat is, ami a szabadalmaztatásra utalt. A gyár életének harmadik legnagyobb változása 1912-ben történt, amikor is egyesült a Hofherr-Schrantz és a Clayton Shuttleworth cég. A részvények túlnyomó többségét, és így a tulajdonjogot is Hofherrék szereztek meg. Létrejött a Hofherr-Schrantz-Clayton-Shuttleworth Magyar Gépgyári Művek Részvénytársaság

Új márkajelzések jöttek létre, de azt tudni kell, hogy Hofherrék egész fennállásuk során márkajelzéseikben is hirdették, hogy Európa immár egyik legnagyobb iparvállalatának megteremtője Hofherr Mátyás és a Hofherr-Schrantz közös vállalat volt.

Így a márkajelzéseken 1901-től 1949-ig végig megjelenik a 3. ábrán és az 5. ábrán látható fogaskerekes HS embléma, illetve annak oroszlános változata is. Az utóbbi egyértelműen utal a cég névadóira és a hím-oroszlán révén a vetélytársak feletti domináns uralkodói helyzetére.

1912 évtől kezdődően a nagyméretű márkajelzések időszaka következett. A díszes kivitelű, téglalap alakú jelvény már tar-

6. ábra HSCS márkajelzés 1912 évtől kezdődően

talmazta a HOFHERR-SCHRANTZ-CLAYTON-SHUTTLEWORTH feliratot, a HS jelvényt, valamint az oroszlános pajzsot is (bécsi Clayton-Schuttleworth cég) 6. ábra. (Innen ered Hofherrék későbbi, domináns oroszlános jelképe.)

Később a két darab jelvény helyett az oroszlános HS monogram jelenik meg a márkajel közepén. Ez a matrica 1949-ig használatban volt a Hofherr gépeken, és ezen időszak alatt (1912-1949) a háztáji kisgépeken (tisztító, morzsoló stb.) szintén ez a jelzés jelent meg, kiegészítve az alul elhelyezett Budapest-Kispest felirattal, ami a budapesti Vilmos császár úti kereskedelmi irodára és a kispesti gyárra utalt. A kézi eszközökön (szőlőprés, tejszeparátor stb.) csak a keretbe foglalt egyszerű, HOFHERR-SCHRANTZ-CLAYTON-SHUTTLEWORTH felirat szintelen változata került elhelyezésre.

A kispesti Hofherr gyár 1910-től már nagy darabszámban állított elő stabil motorokat és 1924-től az első traktorok sorozatgyártását is megkezdte. Gépein a korszaknak megfelelő márkajelzések (matricák) kerültek elhelyezésre a 6. ábrán látható kivitelben. 1926-tól a 7. ábrán látható ovális keretbe foglalt Hofherr-Schrantz-Clayton-Shuttleworth felirat, közepén az oroszlános HS monogrammal került feltüntetésre a kispesti termékeken. Ez a márkajelzés 1949-ig megmaradt, ekkor az úgynevezett profiltisztítás új időket és új márkajelzéseket hozott.

A kispesti gyár fennállása során, 1912-1930-ig, főleg export és kiállítási cséplőgépein a 8. ábrán feltüntetett márkajelzést alkalmazta. A díszített, ovális keretben a gyár helyi és külföldi kiállításokon nyert érmeinek egy része látható a gyár megne-

8. ábra Márkajelzés a cséplőgépeken, 1912-1930

7. ábra HSCS márkajelzés, 1926

vezése mellett. A védjegy érdekessége, hogy 1862-óta számol az elismerésekkel, amikor is Hofherr Mátyás a Clayton-Schuttleworth céghez belépett, hirdette, hogy a fejlesztések ettől az időtől fogva az ő nevéhez is kapcsolódnak.

A kispesti gyár termékein a rátett márkajelzéseken (matrica) kívül a gyár megnevezésének felfestése valamint beöntött HSCS betűk is felhívták a figyelmet a világhírű termékekre. Ezen kívül minden gépet, berendezést adattáblával is elláttak, amely általában bronzöntvényből készült. Az adattáblán feltüntetésre került a gyártómű neve, a típusszám, a gyártási év és sorozatszám. 1930-ban új márkajelzést vezettek be, amely a 9. ábrán látható. Az embléma egyszerűsége szinte puritán, de mégis ez lett a Hofherr gyár legismertebb és legtovább élő márkajelzése, logója. A korszaknak megfelelő jelzések, védjegyek a céges levélpapírokon, prospektusokon is megjelentek, felváltva az előzőekben használt logókat.

1934-ben a kispesti HSCS gyár életének utolsó nagy változása következett be. A 30-as évek nagy gazdasági válsága kispestet sem kerülhette el, és az erősödő banki be-

9. ábra HSCS márkajelzés, 1930

10. ábra Orrjelvény, 1949-1951

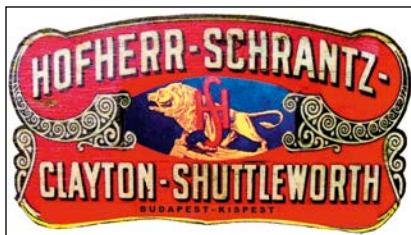
folyás hatására a reménytelen helyzetbe került gyár új tulajdonosa a Magyar Hitelbank lett. A most már magyar tulajdonú gyár változatlan elnevezéssel folytatta tovább élenjáró menetelését és továbbra is megtartotta világhírnevét.

A 9. ábrán látható HSCS jelvény azonban a traktorokon nem került általános alkalmazásra a későbbiek folyamán sem. Ezek a jelzések általában a munkagépekre, kisgépekre, kézi eszközökre, prospektusokra, levélpapírokra kerültek fel. A kispesti traktoroknál egy időben, 1928-tól 1935-ig a hátsó széles sárvédőkre mindkét oldalon függőlegesen felfestésre kerültek a HSCS feliratok is.

A külön orrjelvényeket ezidőtájt a motorhűtő felső részébe beöntött HSCS betűk jelentették. A hűtőfelület homlokrészére, különösen az exportkiviteleknel felkerültek az erőteljességre utaló festett feliratok: ROBUST, ROBUSTO, LE ROBUSTE, LA ROBUSTA. Ez a felirat még az 1970-es évek export DUTRÁIN is megjelent. Az ausztráliai és újjeländi exportgépekre felfestésre került az alábbi szlogen is: OLT STREE! HORSE” (Ló a múlté!), amely a lovak helyett a traktorok elsőbbségét hirdeti a korszerű gazdálkodásban.

A két világháború alatti haditermelés gépeit, berendezéseit – a beöntött típusjeleken kívül – semmilyen márkajelzéssel nem látták el. Rendeltetésüket csak a terapszínű „kamufliáz” festés jelezte. A szóban forgó védjegyek, jelvények 1949-ig alkalmazásban voltak, sőt 1956-ig is szerepeltek átalakított formában a G-35/GS-35 típusú traktorok oldal matricájaként.

A háború utáni átmeneti időszak alatt a gyár 1951-ig még mindig a Hofherr nevet viseli! 1948-tól Hofherr-Schranzt Traktorgyár Nemzeti Vállalat, majd 1950-től Hofherr-Schranzt Traktorgyár lett. 1951-ben változott meg a gyár neve Vörös Csillag

11. ábra VCST védjegy, 1946-1956 (feltételezeten a korszaknak megfelelő állapotra restaurálva!)

Traktorgyárra, de a külföldi piacokon még 1960-ig, az érvényben lévő védett Hofherr névjegyek értelmében a kispesti gyár nyugati export reklámcélokot szolgáló grafikája továbbra is a HSCS védjegy volt. A traktorok fő darabjaiban a beöntött jelek is ezt népszerűsítették.

A profilisztizálás után 1949-ben a kispesti Hofherr gyár kapta meg a magyarországi traktorgyártás kizárólagosságát jogát és ettől fogva névjegyei csak a traktorokon jelentek meg. A 10. ábrán lévő felirat 1949-1951 között díszítette a G-35 típusú traktorok orrát. A gépek oldalsó védjegyei ekkor a 11. ábrán látható módon néztek ki, egészen 1956-ig. A már 1912-ből ismert HSCS téglalap formájú ábra közepébe került a kör, illetve az ovális alakú oroslánós HS monogram a régi Hofherr időkét idézve azzal az eltéréssel, hogy az ábra alsó részére felkerült a Budapest-Kispest felirat is. Ezidőtájt volt ennek a jelvénynek egy Vörös Csillag Traktorgyár feliratú, közepes ötagú vörös csillaggal – főleg belföldi gépeknél alkalmazott – változata is.

A háború előtti időszakok R-30-35 típusú traktorából áttervezett G-35 típusú traktorokon kezdetben még nem volt orrjelvény. Az orrmaszok öntvényébe függőlegesen beöntött és kifestett HSCS felirat azonosította a gépet. Később ez a beöntés eltűnt, majd ismét megjelent festett formában. Végleges kialakításnak a sima, felirat nélküli orrmaszokot lehet tekinteni többször megváltoztatott orremlémmel, de az oldal védjegyek mindvégig változatlanok maradtak.

A második világháború után az ország megváltozott helyzete új állapotokat teremtett a kispesti gyárban is. Új helyzet, új név, új vezetés és új elvárások jöttek. Megkezdődött az új védjegyek tervezése is. A még érvényben lévő licenc- és védjegyhasznála-

12. ábra VCST védjegytervezet, 1951

tok miatt ezek az új jelvénykialakítások egyelőre csak az orrjelvényekre vonatkoztak. Habár 1951-ben megtervezésre került a 12. ábrán látható védjegy, de nem került bevezetésre. A rajzolat belső levélpapírokra és műszaki anyagokon rövid ideig átmeneti használatban volt, viszont a G-35 típusú traktoroknál egyszerű VÖRÖS CSILLAG TRAKTORGYÁR, piros feliratú, téglalap alakú orrjelvényt terveztek 1953-ban, amit felváltott a 13. ábrán látható jelvény.

A domináló vörös csillag mögött, oldott gabonakévéket szimbolizáló, kétoldali rajzolat látható „V.CS.TRAKTORGYÁR BUDAPEST” felirattal. Ez a jelvény 1954 és 1956 között került felszerelésre a G-35-ös traktorszériákra.

Az immár Vörös Csillag Traktorgyárban 1951-től 1963-ig gyártották a DT-413 típusú lánctalpas traktorokat. Mivel a gépek többségét a Kínai Népköztársaságba exportálták, keresni kellett a gyárra jellemző védjegyet. Ebben az esetben a már bevált régi oldalvédjegy nem volt használható, így a 14. ábrán látható, dömperekre tervezett és használt orrjelvény került felszerelésre, amely 1959-ig volt érvényben.

1957-ben kezdetét vette a korszerű U-28 típusú traktorcsalád kifejlesztése, majd gyártása, amelyeket a 15. ábrán látható orrjelvénnel láttak el. A feliraton „Vörös Csillag Traktorgyár Budapest” látható. Ilyen jelvény volt az UA, UB, UC, UD típusú traktorokon és az UE típusok első darabjain is. Ebből az orrjelvényből állított téglalapszerű kivitelben, VCST Budapest felirattal is felszerelésre került néhány darab.

A kispesti gyárat a háború utáni időszakban védjegyek, jelvények és márkajelzések vonatkozásában bizonyos határozatlanság és kuszaság jellemezte. Hiányzott az új gyártási rendszernek és a kifejlesztett

13. ábra VCST orrjelvény 1954-1956

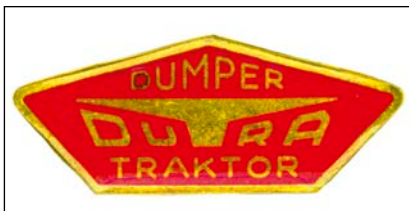

14. ábra VCST orrjelvény a dömpereken és a DT-413 típusú traktorokon, 1951-1959

15. ábra VCST orrjelvény, 1957-1959

16. ábra VCST védjegytervezet, 1960

típusoknak jobban megfelelő gyártmányjelzés, a vállalati hírnév jól terjeszthető módja és az önálló tulajdonú márkajegy.

A gyári tervezők egy csoportja kiszélesített belső véleménykutatással egybekötött vállalkozását végül siker koronázta. A 16. ábrán látható változat született meg először. Mivel olyan jelzést kerestek, amely egyszerű felirattal, jól látható és a gyár termékeit vizuálisan megjelenítő módon hat a külső szemlélőre is, úgy ez a változat kielégíthetne volna az elvárt kívánalmakat. Felirata a gyár két fő termékére utalt, a dömpere és a traktorra (korabeli helyesírással DUMPER). Azonban ez a védjegy kissé zsúfoltnak tűnt, ezért csak szóró ajándékként felhasználható kitűző jelvény lett belőle.

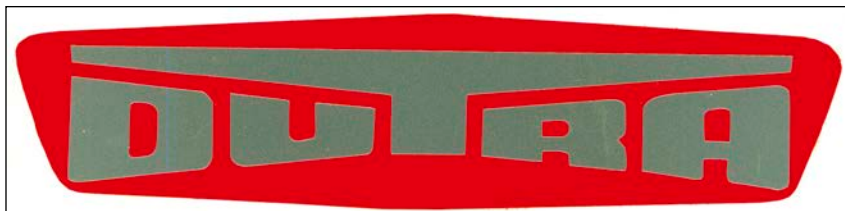
A végleges áttörést a 17. ábrán látható egyszerű DUTRA felirat hozta meg. A nagy híró DUTRA orrjelvény, gyári védjegy, valamint márkajelzés is lett egycsapásra. Ez a logó hirdette 14 éven keresztül (1960-1974) az egykori világhíró Hofherr gyár nem kevésbé híres jogutódja a kispesti Vörös Csillag Traktorgyár termékeinek sokszínűségét, alkalmazhatóságát, megbízhatóságát.

A szóban forgó DUTRA márkajelzés szilárdan tartotta magát eredeti formájában, a gyár egész működése során. A D4K-A típusú traktorokon 1961-1963-ig az ún. orrjelvény elhelyezése a gépburkolat hátsó részén került sor, az exportváltozatokon felfestett villámimitáció mellett.

1970-től 1973-ig a STEYR motorral felszerelt DUTRA-STEYR 110 típusú traktorokon ezt a STEYR emblémás oldalfeliratot is elhelyezték a motorburkolat orr részén, bár ez nem számított önálló márkajelzésnek. Az orrjelvény a szokásos DUTRA változat maradt.

Itt meg kell jegyezni, hogy a DUTRA védjegy bejegyzetése nem ment simán, ugyanis Csehszlovákia tiltakozást nyújtott be a TÁTRA tehergépkocsik védjegyével összehozható hasonlóság miatt, de aztán ez a kérdés is megoldódott és a kispesti gyár ezen a problémán is túllépett. A DUTRA orrjelvények mellett a traktorok oldallemezeire – főleg kiállítási és exportgépek esetében – felfestésre kerültek a különböző betűtípussal kivitelezett DUTRA feliratok is.

A védjegyek, jelvények, márkajelzések tárgyalása során feltétlenül fontos megjegyezni, hogy a gyári prospektusokat, mű-

17. ábra A VCST nagysikerű védjegye, 1960-1974

szaki anyagokat, történeti kiadványokat díszítő és a közléseket elválasztó vagy éppen az egyes fejezeteket lezáró ábrák, emblémák, grafikák, noha azok több eredetiséget is tartalmaznak, nem tartoznak a gyári márkajelzések fogalmkörébe. Ugyanez mondható el a gépekre, berendezésekre utólag felfestett vagy felmatricázott egyéni elképzeléseket sugalmazó jelzésekről is.

A gyári védjegyek, jelvények, márkajelzések termékeken történő alkalmazására a 73 évig fennállt kispesti traktorgyár vonatkozásában látható módon igen sok változatban került sor.

A fenti jelzések használatát jelentősen befolyásolták a gyári érdekek, a bel- és kül-

földi piacok elvárásai valamint a követésre ajánlott gazdaságpolitikai stratégia. Ezért nagyon nehéz pontos időbeli határvonalat húzni az egyes márkajelzések, logók alkalmazását illetően, hiszen ezek – több márkajelzés esetén – azonos időszakon belül változva is megjelenhetnek a gyári termékeken.

A jelzések egy-egy sorozaton belül alig észrevehető, kisebb-nagyobb eltérésekkel is felhasználásra kerülhetnek, amelyeknek ilyen fokú szabadsága meg is engedett, ez azonban nem homályosítja el azt a tényt, hogy egykor a világhíró HS-HSCS-VCST-DUTRA időszakok gépeinek kiválóságát hirdették.

Dr. Stieber József

Indukciósan fogedzett LÁNCKERÉK ÉS LÁNC SZOLGÁLAT

**Mezőgazdasági gépalkatrészek gyártása
MINTA szerint.**

Lánckerékrendelés:

ön a 30/9155-922 vagy a 30/3597-690

telefonon bmondja a lánckerék fogszámát, collméretét, a tengelyátmérőt, és mi postán küldjük a lánckerekeit!

**Homlokfogaskerekek
gyártását (egyenes és ferde fogazású) a
0,4-es modultól a 16-os modulig;**

**kúpfogaskerek
gyártását (egyenes fogazású) pedig az
1-es modultól a 7-es modulig
vállaljuk.**

Napkerék Kft.

**H-5630 Békés, Kossuth Lajos u. 38.
Tel.: 06 (30) 9155-922 • Fax: 06 (66) 414-437**